

Drucker zegt dan verder, dat industriëlen, die tot de Quakers behoorden, het eerst verbetering brachten in de arbeidsomstandigheden en de loonen, en dat zij het eerst de arbeiders tegen ongelukken beschermden. Want zij wilden den mensch in den arbeider „herstellen”, en hem een persoonlijk bestaan geven, los van zijn bestaan, dat niet veel meer was dan dat van een machine.

In de donkere 19de eeuw, donker op sociaal terrein, is inderdaad veel heerlijk werk verricht door Christenen. Werk, dat latere sociale hervormers vaak miskend of hebben willen doen vergeten. De kracht tot dien arbeid, die heel veel tegenstand ontmoette, gaf hun het geloof in Christus.

Het doet goed die waardeerende oordeelen in een werk als dat van Drucker te lezen. Al gaan wij met zijn motiveering niet accoord.

Zien wij den volgenden keer wat deze auteur ons nog meer heeft te zeggen.

A.

B. ter B.



### De nihilistische Revolutie.

Hermann Rauschnig: De nihilistische Revolutie, Schijn en werkelijkheid in het Derde Rijk. — 's-Gravenhage 1939. H. P. Leopolds, Uitgeversmaatschappij N. V.

## I.

Verschillende Fransche bladen, zoo lezen we vandaag weer, zijn van oordeel dat men niet oprecht gelooven kan aan de verklaringen en verzekeringen, die Rijkskanselier Hitler gedaan heeft in de vergadering van den Rijksdag van Vrijdag jongstleden. In deze Rijksdagzitting werden, zooals men zich herinneren zal, bepaalde vage aanduidingen gegeven inzake het beëindigen van den oorlog en tegelijk de garanties herhaald, die Duitschland aan verschillende aangrenzende landen gegeven had. Het is volgens de Fransche bladen echter onmogelijk aan te nemen, dat de toekomst van dit land werkelijk gegarandeerd is door de verklaringen van Duitschland. De jongste gebeurtenissen in Europa zouden de schrijvers van deze artikelen er veeleer toe brengen te gelooven, dat Duitschland het voornemen koestert, ook Frankrijk op zekeren dag te overweldigen. Want krachtens tactiek hebben alle landen, die door Duitschland werden overweldigd, aanvankelijk herhaalde malen de verzekering gekregen, dat zij zouden worden gederbidigd. Duitschland zou geen minuut aarzelen, indien het meende er belang bij te hebben, een ander land, dat stevige garanties verkregen had, aan te vallen.

Wat uit deze beschouwing duidelijk blijkt is dit, dat men Duitschland niet langer beoordeelen kan naar zijn officiële verklaringen en verdragen, maar eenvoudig naar de tactiek, die het land er op na houdt. Alles, het verleenen van garanties en het sluiten van niet-aanvalspacten is enkel een kwestie van tactiek geworden. Werkelijke waarde kan er niet aan worden toegekend. Een land, dat een garantie gekregen heeft, zou op grond daarvan de verdediging niet kunnen gaan verwaarloosen; integendeel, het zou er voor moeten zorgen, dat het leger op oorlogsvoet bleef en dat geregeld aan de versterking en beveliging van het grondgebied gedacht werd, om te voorkomen, dat Duitschland op zekeren dag neiging zou krijgen het pact nietig te verklaren.

Deze beschouwing is niet nieuw.

Ze is ook vroeger wel uitgesproken. Heel duidelijk en kras zelfs in het boek van Hermann Rauschnig, waarover we een en ander willen meedeelen. Rauschnig heeft een jaar geleden reeds in het boek, dat nu in het Hollandsch vertaald onder den titel: De nihilistische Revolutie, van zijn hand verscheen, verzekerd, dat al de handelingen en verzekeringen van den kant van Duitschland dienden gezien te worden van uit het gezichtspunt van de tactiek en dat dit land zonder twijfel vroeg of laat tot een overeenkomst met Rusland zou komen.

Omdat de gebeurtenissen, die sindsdien plaatsvonden, Rauschnig tot dusver volkomen in het gelijk gesteld hebben en de meening steeds meer veld wint op grond van de recente geschiedenis van de Europeesche verwickelingen, dat werkelijk de tactiek het een en al is, is het des te meer van belang van de beschouwingen van Rauschnig ernstig zich rekenschap te geven.

Allereerst iets over den schrijver. Volgens de mededeelingen bij de Duitse uitgave heeft Rauschnig te Berlijn en te München geschiedenis gestudeerd. In den Wereldoorlog 1914—1918 heeft hij meegevochten en heeft hij verschillende verwondingen gekregen. Hiervan hersteld, vestigde hij zich na afloop van den oorlog op de landgoederen die hij bezat in het gebied van den Vrijstaat Danzig. De moeilijkheden met Polen deden hem in 1931 besluiten uit nationaal-politieke over-

wegingen toe te treden tot de nationaal-socialistische beweging, die toen juist geweldig groeide en zich gereed maakte tot „de overname van de macht”. Rauschnig werd president van den Senaat, nadat de nationaal-socialistische beweging in Danzig de meerderheid behaald had. Toen de partij evenwel den eisch stelde, Danzig gelijk te doen schakelen, en de Joden van hun privileges te gaan berooven, kon Rauschnig zich daarmee niet vereenigen en trad hij af. Als gevolg daarvan moest hij zijn bezittingen te gelde maken en zelfs het grondgebied van den Vrijstaat Danzig verlaten. De terreur die tegen Joden en geestelijken uitgeoefend werd, liet ook den voormaligen bekleeder van de voornaamste regeeringsfunctie in Danzig niet met rust.

Deze gegevens zijn van beteekenis bij de beoordeeling van het boek dat we hier voor ons hebben. We hebben hier dus een boek van iemand, die aanvankelijk in de rijen der nationaal-socialisten meë-marcheerde en zelfs een zeer beteekenisvolle plaats daarin innam, dat die tengevolge van allerlei moeilijkheden tegen diezelfde partij positie koos.

Bij het beoordeelen van zulke boeken moet groote voorzichtigheid betracht worden. Er zijn door renegaten, door personen, die uit de partij gestooten zijn, soms onthullingen gedaan, waaraan bij nadere beschouwing toch niet de minste waarde kon worden toegekend. Deze menschen hebben de gelegenheid aangegrepen, geleid door gevoelens van wrok en haat over het onrecht dat hun werd aangedaan, allerlei onzinnige beweringen wereldkundig te maken en in dikke boeken vast te leggen.

Moet men over het algemeen dus de beschouwingen van iemand, die om welke reden dan ook, uit de partij verbannen werd, met het noodige voorbehoud lezen, het boek van Rauschnig maakt daarop naar het ons voorkomt toch een gunstige uitzondering.

In de eerste plaats deelt de schrijver zelf mee, dat hij de publicatie van zijn bevindingen geruimen tijd heeft uitgesteld omdat er in Duitschland teekenen waren van een verandering van binnen uit. Rauschnig meende dat openbare kritiek op de Duitse toestanden de inwendige genezing slechts zou kunnen bemoeilijken en vertragen. Het afwachten werd ook beïnvloed door de overweging, zoo zegt de schrijver verder, dat hij iedereen vorm van ressentiment wilde uitschakelen.

„Wie nog niet boven zijn persoonlijke lotgevallen uit is gekomen, kan niet verwachten, dat aan zijn oordeel waarde wordt gehecht.”

Zijn deze opmerkingen reeds in staat om het noodige vertrouwen te wekken, dit vertrouwen wordt bij het lezen van het boek niet beschaamd. De heele publicatie is wars van alle zucht om sensationele onthullingen te doen. Personen worden merkwaardig weinig genoemd. Over het particuliere leven van de leidende figuren in het Derde Rijk worden geen schokkende mededeelingen gedaan. In het beschrijven van allerlei oncontroleerbare feiten heeft de schrijver zijn kracht niet gezocht. Men kan bij de lezing van het boek goed merken, dat Rauschnig aan twee academies geschiedenis gestudeerd heeft, in een tijd toen het nationaal-socialisme aan de universiteiten nog niet den boventoon voerde. Rustig en geduldig worden de verschillende gegevens met elkander vergeleken; de breede verbanden, waarin de geschiedenis van het tegenwoordige Duitschland opgenomen is, worden niet uit het oog verloren. Hier wordt werkelijk een ernstige poging ondernomen om tot zakelijke kritiek op het huidige stelsel te komen. Hier wordt beginsel tegenover beginsel gesteld. Wie meenen zou in dit boek pikante sensatielecluur te ontvangen, komt bedrogen uit. Hierdoor wint het boek van Rauschnig echter zeer aan waarde en is het des te meer van belang de hier geboden beschouwingen te overwegen.

Een andere opmerking die hieraan toegevoegd kan worden, houdt verband met de plaats waar Rauschnig zijn nationaal-socialistische gedachten in de praktijk moest uitvoeren. De schrijver woonde jarenlang in de omgeving van Danzig, in een gebied, waar de wrijvingen en botsingen van alle kanten te duchten waren. Hij is van zeer nabij bekend geweest met de positie die de Duitschers in de vrijstad en in andere deelen van Tsjecho-Slowakije en Oostenrijk hebben ingenomen, toen er vanuit Berlijn krachtige pogingen werden ondernomen om deze gebiedsdeelen weer binnen de grenzen van het Groot-Duitsche Rijk terug te voeren.

Hebben andere schrijvers over Duitschlands positie veelal hun gedachtengang weergegeven in overeenstemming met de heerschende meening te Berlijn of vlak daartegen in, Rauschnig heeft zijn oordeel voor een groot deel kunnen bouwen op gegevens, die hem aan de hand gedaan werden door de ontwikkeling van de situatie in de grensgebieden van het Duitse Rijk. Bovendien heeft Rauschnig niet slechts meegeleefd in de evoluties van het Hitler-regime, maar ook tamelijk nauw contact gehad met Poolse en zelfs met Russische kringen.

Hierdoor is het oordeel dat Rauschnig over verschillende kwesties geeft, naar vele kanten

overwogen en is rekening gehouden met allerlei, elkaar soms tegenwerkende factoren.

Tenslotte moet niet uit het oog verloren worden, dat we hier een vertaald boek hebben. Aan de Nederlandsche uitgave ligt volgens de mededeeling aan het slot een door den auteur gewijzigde en verkorte tekst ten grondslag.

De vertaler heeft met instemming van den auteur enkele herhalingen en uitweidingen weggelaten en tevens een onderdeel van het laatste hoofdstuk laten uitvallen.

Wij weten niet, welke „uitweidingen” men hier op het oog heeft. Wij lezen echter eenigen tijd geleden een beschouwing over de Duitse uitgave, die de gedachte zou kunnen wekken, dat hier en daar misschien de beschrijving over de verhouding van kerk en staat verkort zou kunnen zijn. Indien dit het geval was, zouden wij het betreuren. Juist deze gedeelten van het boek zijn, zooals we hopen aan te toonen, van zeer groot belang.

D.

H. M.

## OPVOEDING EN ONDERWIJS

### Resultaten van een Enquête.

Zooals men weet zou de Commissie voor Onderwijsvernieuwing Chr. Onderwijs een onderzoek instellen bij het moderne bedrijfsleven naar de resultaten van het gewoon Lager Onderwijs. Bij de bedrijven toch komt men dagelijks in aanraking met de jongelui en daar kan men zich rekenschap geven van de vraag, of deze leerlingen van de Lagere School zoo toegerust zijn als voor dat bedrijfsleven nuttig en noodig is.

Het resultaat van deze enquête werd dezer dagen gegeven in een Rapport, dat bij de firma Oosterbaan en Le Cointre, Goes, verscheen. (Prijs f1.—).

Dat boekje moet door alle scholen aangeschaft worden en geen onderwijzer mag het ongelezen laten. Hier worden verschillende stemmen uit de praktijk gehoord en dan moet de school luisteren.

De commissie vat de hoofdzaken van de klachten uit de ingekomen brieven in drie punten samen:

1o. De jongelui zijn niet in staat om vooral op het gebied van rekenen en Nederlandsche taal eenvoudige verrichtingen te doen zonder fouten.

2o. Hun persoonlijkheidsvorming laat veel te wenschen over; verantwoordelijkheidsgevoel en karaktervastheid ontbreken al te zeer.

3o. Het gericht zijn naar de levenspraktijk, waarbij 't vooral aankomt op rustig, begrijpend zich instellen en met inzicht voor de concrete situatie de dingen te doen, ontbreekt schier te eene male.

Punt 1 brengt dus de bevestiging van wat in de laatste jaren over het onderwijs werd geklaagd. De school had zich te veel laten leiden door eischen, die door het latere onderwijs werden gesteld en zich te weinig gericht op de praktijk. Ik meen, dat de school in de laatste jaren al heel wat anders geworden is. De methodes die verschijnen, ik noem nu ook maar de vakken rekenen en taal, leveren het bewijs, dat de school die eindonderwijs geeft, krachtige pogingen doet, meer in praktische richting te gaan. Ook dit rapport geeft weer een gezonde prikkel in die lijn voort te werken.

De klacht van punt 3 sluit zich daarbij aan. Als ik die klacht lees, vraag ik mij af, wat men toch van kinderen van 13, 14 jaar verwacht.

Ik ben erg dankbaar, dat de rapporteur (Prof. Waterink) er op wijst, dat voor den eisch, die daar gesteld wordt, een groote mate van intelligentie noodig is. En nu heeft de school ook de taak de intelligentie te activeeren, waar die aanwezig is, maar zij is niet in staat die te wekken, waar ze ontbreekt. Telkens blijkt weer, hoe langzaam vele menschen de noodige routine krijgen in velerlei werk. Al doende leert men. En daarom mag men den eisch niet stellen aan de Lagere School, dat ze de kinderen in dit opzicht reeds klaar moet maken.

Nog meer overdreven komt het mij voor, wat in punt 2 wordt geklaagd. Ik vraag weer, wat men toch verwacht van kinderen, die pas van school komen. „De persoonlijkheidsvorming laat te wenschen over, verantwoordelijkheidsgevoel en karaktervastheid ontbreken al te zeer”. Ik moet er even aan herinneren, dat het hier gaat over onderwijsvernieuwing en nu is het wel zeer de vraag, of de school aansprakelijk kan worden gesteld voor het tekort, dat hier bij de jeugd wordt geconstateerd. Het is daarom goed, dat Prof. Waterink herinnert aan de rede, die hij over „karaktervorming” in 1937 op de vergadering van „De Unie” hield. Hij haalt er een groot stuk uit aan. En dan wijst hij er b.v. op, dat de school het niet gemakkelijk zal hebben, wanneer zij aan de karakteropvoeding mee zal werken. „Allerlei elementen werken in ongunstige richting. Valsche lijdelijkheid, en tegenzin tegen een gezonde en noodzakelijke opzettelijkheid, een sleurhouding van geslacht op geslacht en bovenal de ontzaglijk uitgebreide gemakzucht bij vele ouders, zijn evenzoo vele gevaren voor de recht christelijke opvoeding, speciaal voor de christelijke karakteropvoeding”.

Zon-  
En zij  
Ik gel  
op dit  
ik, dat  
mag g  
van de  
met de  
deren  
Men  
servat  
noemd  
logens  
gelede  
wel o  
goede  
onder  
den ra  
Gr.

ST

Geach  
Door  
tevens  
het doe  
Ik be  
huisder  
50 jaren  
In A  
een reis  
ik teve  
Ik de  
Over be  
de huiz  
dige en  
men vr  
Alles  
bezocht  
Niet  
In een  
dat die  
elders  
broeder  
mij, da  
de gem  
was, da  
Het h  
te wac  
wachte  
zeggen,  
kan ni  
Ik vond  
dikatie  
In ee  
een bet  
Maar h  
ouderij  
maar t  
behoort  
aan Kle  
Hem w  
zijn en  
Ziet, he  
broeder  
Hij gey  
Het zal  
komt 1  
Dat is  
u slech  
Godshul  
Ik be  
twee we  
morgon  
wandell  
twee da  
te gaan  
om hal  
waar is  
midden  
en een  
Christen  
is heerl  
zegen v  
lij den  
vriende  
voer te  
In het  
de bezoe  
ik volde  
thuiske  
ik bezoe  
blijdschu  
hoopte  
mij spot  
Wat  
Louisvil  
ik als e  
Ik gel  
meensch  
lidmaat  
Heiligen  
Met E

Nasc  
en onde  
waarin  
geef ik  
geslaakt  
uit goed  
satie va  
gebouw  
is zeker.



et allerlei,  
en worden,  
n. Aan de  
nededeeling  
wijzigde en  
den auteur  
ggelaten en  
hoofdstuk

men hier  
enigen tijd  
itsche uit-  
rekken, dat  
ig over de  
ou kunnen  
wij het be-  
boek zijn,  
zeer groot

H. M.

N  
WJS

oor Onder-  
derzoek in-  
ar de resul-  
vijs. Bij de  
i aanraking  
rekenschap  
gen van de  
oor dat be-

dezer dagen  
ma Ooster-  
(Prijs fl. —).  
aangeschaft  
et ongelezen  
imen uit de  
ol luisteren.  
de klachten  
iten samen:  
n vooral op  
ndsche taal  
der fouten.  
aal veel te  
lsgevoel en  
r.

aktijk, waar-  
end zich in-  
ete situatie  
enen male.  
n wat in de  
al geklaagd.  
leiden door  
vijs werden  
de praktijk.  
aren al heel  
les die ver-  
ken rekenen  
school die  
n doet, meer  
dit rapport  
lijn voort te

rbij aan. Als  
at men toch  
cht.  
orteur (Prof.  
sch, die daar  
intelligentie  
e de taak de  
aanwezig is,  
ten, waar ze  
ngzaam vele  
i in velerlei  
om mag men  
School, dat  
klaar moet

voor, wat in  
er, wat men  
s van school  
laat te wen-  
el en karak-  
moet er even  
er onderwijs-  
de vraag, of  
gesteld voor  
edt geconsta-  
of. Waterink  
(karaktervor-  
t „De Unie“  
aan. En dan  
het niet ge-  
de karakter-  
si elementen  
che lijdelijk-  
en noodzake-  
van geslacht  
e uitgebreide  
mzoovele ge-  
voeding, spe-  
oeding“.

Zonder twijfel heeft de school hier een taak. En zij heeft reeds veel invloed ten goede geoeffend. Ik geloof niet, dat de vernieuwing van de school op dit terrein moet worden gezocht. Daarom hoop ik, dat ook dit Rapport weer een nieuwen prikkel mag geven aan onze onderwijzers, om bij de keuze van de leerstof en bij de verwerking van die stof met de leerlingen vooral de toekomst van de kinderen in het oog te houden.

Men heeft de school wel eens het meest conservatieve instituut van onze samenleving genoemd. Ik meen, dat die beschuldiging al lang geleden is. Maar de school heeft altijd wel veel geleden van de medicijnmeesters. Daarom staat ze wel eens een beetje in afweershouding. Ze moet het goede dat er is, bewaren. En verder dienen de onderwijzers altijd maar open te staan voor goeden raad. Daarom moeten ze dit rapport lezen.

Gr. G. MEIMA.

## STEMMEN UIT ONZE KERKEN

Een brief uit Amerika.

Geachte Lezers,

Door de lezers van dit blad te bereiken, spreek ik tevens tot de kerkmensen in Nederland, en dat is het doel van dit schrijven.

Ik ben Nederlander van geboorte. Mijn ouders verhuisden van de Prov. Utrecht naar Amerika. Dat is 50 jaren geleden. Ik was toen zeer jong.

In Amerika werd ik rijkelijk gezegend, zoodat ik een reisje naar Europa kon maken. Natuurlijk bezocht ik tevens mijn geboorteland, Nederland.

Ik deed zulks verleden zomer. Het beviel mij er best. Over het algemeen werd ik goed onthaald. Ik bezocht de huizen van rijken en armen. Bezocht vele merkwaardige en zionswaardige plaatsen. Over het algemeen was men vriendelijk en betoonde men mij hulpvaardigheid.

Alles was wel, totdat ik des Zondags een uwer kerken bezocht. Ik vond het daar geheel anders.

Niet met de gewoonte bekend zijnde, nam ik plaats in een uwer Geref. Kerken. Mij werd echter gezegd, dat die plaats aan Mijnheer N. N. behoorde. Ik nam elders plaats, maar die behoorde aan een anderen broeder. Ik vroeg waar ik dan kon zitten. Men vertelde mij, dat ik achter in de kerk moest wachten totdat de gemeente gezeten was en als er dan een plaats open was, dan kon ik die innemen.

Het lustte mij niet als een bedelaar achter in de kerk te wachten. Ik ging heen, maar in een andere kerk wachtte mij dezelfde onwelkome gastvrijheid. Gij zult zeggen, dat zijn tegenstrijdige woorden. Gastvrijheid kan niet tegelijk onwelkom zijn. Dat is juist mijn lezer. Ik vond even groote tegenstrijdigheid tusschen de predikatie en de atmosfeer in uwe Godshuizen.

In een gezin zijn zeven zonen. Een der jongens heeft een betrekking ver van huis. Hij komt zelden thuis. Maar hij heeft vacantie en besloot de vacantie in de ouderlijke woning door te brengen. Hij neemt een stoel, maar wordt gezegd, dat die stoel aan Hendrik toebehoort. Hij neemt een anderen stoel, maar die behoort aan Klaas toe. Hij vraagt nu waar hij dan kan zitten. Hem wordt gezegd, dat als al de broeders thuis zullen zijn en er dan een plaats open is, kan hij die innemen. Ziet, hoe liefelijk de zonen van het zelfde huis als broeders samen wonen. Geloof er maar niets van, lezer. Hij gevoelt zich gansch niet thuis in de ouderlijke woning. Het zal waarschijnlijk lang duren eer hij weer thuis komt. Hij ondervond niets van de broederlijke liefde. Dat is een fabel, hoor ik u zeggen. Het zij zoo. Ik wil u slechts laten voelen hoe onwelkom ik mij in uwe Godshuizen gevoelde.

Ik bezocht kort geleden Louisville, Ky. Ik bleef er twee weken en bezocht er vier kerken. Op een Zondagmorgen was ik wat vroeg, en dacht nog een kleine wandeling te maken. In het voorportaal ontmoette ik twee dames, die mij beleefd verzochten toch niet heen te gaan. Zij verzekerden mij, dat de godsdienst precies om half elf een aanvang nemen zou. Men vroeg mij waar ik het liefst wilde zitten, van voren of in het midden der kerk. De godsdienst was nog niet begonnen en een broeder, die naast mij zat, vroeg of ik een Christen was. Ik antwoordde bevestigend. Hij zeide, dat is heerlijk. Gode zij dank. Na het uitspreken van den zegen werd er gezongen en de predikant wist intijds bij den uitgang van de kerk te komen om vooral de vreemdelingen de hand te drukken. Hij vroeg mij, vooral weer te willen komen.

In het voorportaal der kerk was een groot boek, waar de bezoekers hun naam en adres konden teekenen. Ook ik voldeed aan dat verzoek. Een paar weken na mijn thuiskomst ontving ik van den predikant, wiens kerk ik bezocht had, een vriendelijk schrijven. Hij gaf zijn blijdschap te kennen, dat ik in de kerk was geweest, hoopte dat ik een zegen ontvangen had en verzocht mij spoedig weer te willen komen.

Wat een verschil met Nederland. Ik gevoelde te Louisville een zoon des huizes te zijn. In Nederland werd ik als een vreemdeling behandeld.

Ik geloof in een algemeene Christelijke Kerk en gemeenschap der Heiligen. Ik mag geloven een levend lidmaat dier Kerk te zijn en zocht gemeenschap der Heiligen, maar vond het in uwe Godshuizen niet.

Met Broedergroete,

J. S. KLOVENHEIDE.

Naschrift. Zonder op elke uitdrukking in te gaan, en onder verzekering, dat het aantal kerkgebouwen, waarin een andere practijk gevolgd wordt, toenemt, geef ik toch gaarne deze klacht door. Ze is reeds meer geslaakt. Natuurlijk hangt er veel mee samen, dat niet uit goeden of kwaden wil, doch met traditie, organisatie van den eeredienst en inrichting van het kerkgebouw te verklaren is. Maar dat het anders moet, dat is zeker.

Redactie.

## PERSSCHOUW

De strijd om de Theologische Hoogeschool.

De heer H. Algra schreef in „Leeuw. Khode“ onlangs een artikel over de jongste synodale beslissing inzake het promotierecht. Daarover werd hij aangevallen in „Fr. K'blad“. Omdat wij wegens den abnormalen gang van ons blad gedurende de periode der synodeverslagen noch van het één, noch van het ander behoorlijk nota hebben kunnen nemen, komen we op de details van het debat niet terug. Uit het artikel, waarin de heer Algra thans zijn opinie nader uiteenzet, krijgen we echter enkele passages:

Het is op de Synode duidelijk gebleken, dat sommige leden zichzelf in een strijdbare houding plaatsten, als het over de Theologische Hoogeschool ging.

Wij behoeven daartoe onze fantasie niet te laten werken.

Toon de rapporten omtrent de school aan de orde kwamen, bleek duidelijk, dat sommigen hun strategische positie uitzochten.

Eerste bewijs.

Aan de orde was het voorstel, om een andere formulering te gebruiken voor de Candidaatsbul van de Theologische School.

Een der curatoren, scherp tegenstander van het promotierecht, verklaarde zich daar tegen, omdat „men“ daarin een argument zou vinden om te agereeren voor het jus promovendi. („Friesch Kerkblad“ No. 48, blz. 2.)

Dus niet om de zaak zelf, doch om zijn stellingen tegen het promotierecht niet te verzwakken.

Deze curator was dr. v. Es.

De heer Algra vervolgt:

Tweede bewijs.

Aan de orde was de vraag, of er een zesde hoogleeraar in Kampen zou worden benoemd. Er bestaat daarvoor reeds een fonds, onder beheer van de curatoren. Elke gift, door vrienden van de Theologische Hoogeschool voor dien leerstoel geschonken, wordt door curatoren aanvaard en beheerd. Maar het bedrag is nog lang niet voldoende.

Het had natuurlijk al lang veel en veel hooger kunnen zijn. Maar het ijveren voor de zaak is ondergeteekende onmogelijk gemaakt. Ik merk dit even op, omdat ds Boeljinga (begrijpelijkwijjs) uitzag naar nog meer. Zoodra men toestaat, dat voor deze zaak eenige moeite gedaan wordt, komt er meer. Ik had al enkele duizenden meer kunnen bijeen brengen, maar 't werd belet.

Doch hooren we weer den heer Algra:

Dus is men het er over eens, dat het nu niet kan. Maar later?

Neen, zegt De Hagen, want ik wil niet, dat Kampen een wetenschappelijk centrum zal worden.

(„Friesch Kerkblad“ no. 48, pag. 2.)

Al weer: de strijdpositie. Niet de zaak, maar mijn opvatting, wat Kampen niet mag zijn.

Toen werd er door een ouderling voorgesteld, om te besluiten, thans geen zesden hoogleeraar te benoemen. Het woordje „thans“ diende, om te laten uitkomen, dat men later opnieuw over de zaak zou kunnen praten.

Zonder fantasie, van welke kwaliteit ook, zou men zeggen: dat woordje thans is overbodig. De Synode maakt toch geen wetten van Meden en Perzen?

Het was niet overbodig.

Want de voorzitter vond het woordje „thans“ zeer gevaarlijk, „wijl het een kapstok is, waaraan men later van alles ophangen kan“. (Wij citeeren weer het „Fr. Kerkblad“.) Weer die men, tegen wien men positie kiest.

Het woordje „thans“, hoewel volgens den voorzitter zeer gevaarlijk, werd met 1 stem meerderheid in het besluit gebracht.

Toen dit besluit was gevallen, greep een vooraanstaand lid van de Synode naar de pen, schreef een artikel, dat werd rondgezonden door het Chr. Persbureau.

Hij betoogde daarin, dat niet-benoeming van een zesden hoogleeraar een leelijke streep zou halen door een fonds, dat men reeds eenige jaren bezig is, niet-officieel te vormen.

Het vooraanstaande lid der Synode wist niet eens, dat het fonds onder beheer van curatoren stond. Hij schilderde verder het debat, sprak van kampvechters, extremisten, etc., en verklaarde, dat door toevoeging van het woordje „thans“ de deur werd geopend, dat een volgende Synode er nog eens op terug zou kunnen komen. Was dus dit woordje „thans“ niet met één stem meerderheid aangenomen, had dus de voorzitter zijn zin gekregen, dan had men er volgens dit vooraanstaande lid der Synode nooit weer op kunnen terugkomen.

Wat de heer Algra over het Bureau van dr. v. d. Vaart Smit schrijft, geef ik onder een afzonderlijk kopje. Terecht besluit de heer Algra:

Dit is wel voldoende, om aan te toonen, hoe sommige leden der Synode zich in 'n strijdpositie plaatsten, als Kampen in het geding is.

Vervolgens: onze lezers weten, dat er naast de twee voorstellen der commissie (meerderheid en minderheid) een voorstel ingediend was door 4 predikanten, met prof. den Hartogh, hetwelk principieel de promotie te Kampen mogelijk maakte. Prof. den Hartogh verklaarde openlijk — ik ben hem daar dankbaar voor — dat hij door de contra-betogen, die op principieele gronden al maar „neen“ zeiden, niet overtuigd was. Het voorstel van hem met die 4 predikanten had zeer goede

kansen; persoonlijk acht ik het zeker, dat het zou aangenomen zijn, als 't maar direct in stemming had kunnen komen. Evenwel, een ander voorstel (dr. Polman en dr. de Groot) kwam er naast, en vervolgens kwamen er nog twee. Zes voorstellen lagen in eens ter tafel na de pauze (in de pauze waren er nog twee bijgekomen; repliek was verder niet meer toegestaan). De heer Algra schrijft:

Wij willen opmerken, wat in het verslag staat, n.l.:

1e. dat zijn (Polmans) voorstel is ingediend met advies van Prof. H. H. Kuypers.

2e. dat Dr. W. A. van Es een voorstel indiende van geheel ander karakter, al weer met advies van Prof. H. H. Kuypers.

3e. dat De Hagen toen een practisch onmogelijk voorstel indiende, n.l. om te komen tot eenheid van opleiding, en dat Dr. Van Es dat voorstel aanbeval, terwijl hij zelf een ander voorstel had ingediend.

Dit alles kan m.i. niet anders worden verklaard, dan door te constateeren, dat door het voorstel van Prof. Den Hartogh bij sommige „kampvechters“, met name bij de „extremisten“ (voorzichtigheids halve had dien ik mij van de terminologie van een vooraanstaand lid der Generale Synode) verwarring was ontstaan. Vreesden zij, dat het voorstel-Den Hartogh zou worden aangenomen?

De gang van zaken bewijst wel, wat de anonieme schrijver, die door het Bureau van dr. v. d. Vaart Smit zijn copie zag rondsturen, opmerkte: als „Kampen“ aan de orde komt, dan is er dadelijk zekere spanning. Indordaad, hijzelf is er het bewijs van. Wie zou toch wel deze schrijver zijn, die zich zoo eigenaardig ook over de curatoren van Kampen uitliet? Als ik het eens gedaan had? Of prof. Graijdanus? Laat het Persbureau den naam noemen!

Ned. Chr. Persbureau.

Gelukkig zijn er nog anderen, die tegen de manier, waarop het Persbureau onder directie van dr. Van der Vaart Smit aan zijn synodecopie komt, alsmede tegen den inhoud dezer copie van een onbekend synodelid, bezwaar inbrengen. We signaleerden reeds de foutieve en tendentieuze-polemische berichten inzake zesden hoogleeraar (met die verdachtmaking van vóór pleitende curatoren en synodeleden) en inzake Buchmanbeweging. „De Wachter“ heeft nog meer gelezen. Het blad schrijft:

Deze week ontving ik o.m. een „Terugblik“ op de synode van Sneek. Het Bureau zegt, dat deze terugblik komt „van een der vooraanstaande leden der synode“.

Maar het is wel heel wonderlijk wat daarin gezegd wordt.

Ten opzichte van het Promotierecht wordt beweerd: „De helaas voor de rustige ontwikkeling van ons kerkelijk leven zoo ongewenschte, nimmer ophoudende actie voor wat men het „promotierecht“ onder theologische hoogeschool noemt, moet daarom wel noodzakelijk tot onvruchtbaarheid zijn gedoemd, omdat ze op een principieel verschil over de opvatting van de verhouding van kerk en wetenschap stuit“.

Ook dit wordt nog beweerd: „Een belangrijke zaak werd afgedaan, we bedoelen de quaestie van het dusgenaamde promotierecht der theologische hoogeschool te Kampen. Reeds bijna een halve eeuw is de quaestie in den een of anderen vorm actueel geweest en we kunnen zeggen, dat ze in al dien tijd ook zelfs geen stap is vooruitgebracht, ons inziens een onwedersprekelijk bewijs, dat de quaestie, althans in de manier, waarop men tot dusver de oplossing zocht, niet licht tot een werkelijk beide zijden bevredigende solutie gebracht zal kunnen worden. Het vraagstuk, dat er mede is gemoed, is er zonder twijfel een van wetenschappelijke beteekenis“.

Terwijl over de meningsverschillen beweerd wordt: „En dan de bekende „leerverschillen“. Men voelt algemeen, hoewel misschien niet altijd in denzelfden geest, dat onze kerken hierbij als op een tweesprong staan. Conservatisme wil men niet. Er zijn belangrijke dogmatische vraagstukken. Het zou tegen alle recht en rede zijn het theologisch denken ten aanzien daarvan te willen stopzetten of zelfs maar te bemoeilijken. Doch aan de andere zijde voelt men, dat verder-ontwikkeling iets anders beteekent dan weer prijsgeven, wat eenmaal als vrucht van het theologisch denken van eeuwen verkregen is. Bedachtzame kritiek mag geen vandalisme worden, of in scepticisme ontvaarden. Het is een zeer delicate zaak, welke de synode de desbetreffende commissie heeft opgedragen“.

„k Heb zelden iets gelezen, dat meer onjuist, eenzijdig en prikkelend is dan deze „terugblik“.

Als werkelijk „een der vooraanstaande leden“ onzer synode behoefte heeft zijn hart te luchten, laat hij het dan doen met zijn naam onderteekend en niet in zulk een slecht, nameeloos geschrift.

Mogen we verder voor „terugblikken“ van dit alfoof bewaard blijven!

Ook de heer Algra komt op de zaak terug:

Ik heb er aanmerking op gemaakt, dat het Ned. Chr. Persbureau zich met dit artikel in de discussie mengde. Geheel buiten mijn schuld heb ik ten onrechte het N.C.P. gekapitteld. De schuld ligt bij de redactie van het „Friesch Kerkblad“. Zij ontving van het N.C.P. dit artikel, met als inleiding: „Een der vooraanstaande leden van de Generale Synode der Geref. Kerken, thans te Sneek bijeen, zendt ons de volgende beschouwing“:

En dan volgt het eenzijdige en onjuiste artikel. De redactie van het „Friesch Kerkblad“ streepte die inleiding door, en zette: Het Christelijk Persbureau schrijft:

Daardoor schéén het, alsof het Persbureau zelf zich in de discussie had gemengd.

M.i. is er niets op tegen, dat het N.C.P. artikelen dóórgeeft, als het daarom wordt verzocht.

Maar ik vind het hoogst eigenaardig, dat een voor-